

2022 Yılında ABD-Türkiye İlişisine Yönelik Bir Değerlendirme - Özgür Ünlühisarcıklı

Sadece ABD ve Türkiye’de değil, birçok ülkedeki uluslararası ilişkiler uzmanları ve dış politika meraklıları ABD-Türkiye ilişkisini *pembe dizi* gibi izlerler. Her an bitecekmiş gibi görünen bir aşk nefret ilişkisi, izleyiciyi her an diken üstünde tutan şüphe dolu bir ambiyans, akılda kalıcı replikler, olayların çözümlenmesini her zaman bir sonraki bölüme bırakan bir kurgu ile, bu ilişkide gerçekten de bir pembe dizide ne arıyorsanız vardır. Ancak 2022 sezonu pek öyle olmadı. Rusya’nın Ukrayna toprakları işgal

etmesi ve Türkiye'nin 2023 yılında seçime gidecek olması tarafları diğerine karşı daha ölçülü ve ihtiyatlı olmaya itti. Böyle olunca da sorunların ve çözümlerin ötelendiği, futbol terminolojisi ile tarafların kendi yarı sahasında top çevirdiği bir yıl oldu.

ABD-Türkiye işbirliği hiç bir zaman dikensiz gül bahçesi değildi, ancak hiç bir zaman son on yıldaki kadar kırılğan olmamıştı. Güncelliğini yitirmiş bir stratejik çerçeve, karşılıklı şüpheler, ortadan kalkan kurumsal destek, parlamentolar arası ilişkinin yok denilebilecek düzeye inmesi, olumsuz kamuoyu algıları sıklığı ve şiddeti gittikçe artan krizler [yolun sonu mu](#) sorusunu dahi gündeme getirdi.

2021 yılının sonunda Biden'ın ABD Başkanı seçilmesi işleri daha da çetrefil hale getirdi, zira öncesinde en azında liderler arasında güçlü bir dialog vardı. Trump ve Erdoğan birbiri ile empatik bir ilişki kurabilmenin ötesinde karşılıklı sempatilerini dile getirmekten de geri durmuyorlardı. Öte yandan, Biden ve Erdoğan'ın birbirine yönelik antipatik duruşları da konuyu takip edenlerce malumdu. Sonuç olarak Erdoğan Biden'ı tebrik etmek için arayan son liderlerden birisi olurken, Biden da Erdoğan ile ikili görüşme için son derece isteksiz bir tutum sergiledi. Doğrusu, 2021 yılının başında işler hiç iyi görünmüyordu. Ancak ABD'nin Afganistan'dan çekilmeye karar vermesiyle birlikte Türkiye'nin ABD açısından stratejik önemi bir kez daha ön plana çıktı. Öte yandan diplomatik alanda sıkışan Türkiye, Doğu Akdeniz'deki gerilimi düşürdü ve Şubat 2020'deki Bahar Kalkanı Harekâtı sonrasında Suriye'de yeni bir askeri operasyon düzenlemedi. Bu gelişmelerin sonucunda belki ABD-Türkiye ilişkisinde olumlu bir gelişme yaşanmadı, ancak en azından kötüye gidiş durdu.

2022 yılı ise Rusya'nın Ukrayna sınırına yığınak yapmasıyla başladı ve bu gelişme bütün seneye damgasını vurdu. Almanya Başbakanı Olaf Scholz bu gelişmeyi *zeitenwende* (kırılma noktası) olarak tanımladı. Başta büyük güçler ve Avrupalı devletler olmak üzere dünyadaki belli başlı bütün aktörler dış politika yaklaşımlarını bu kırılma noktasını referans alarak gözden geçirdiler.

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırganlığı, üstelik bu saldırganlığı başka ülkelere de yönlenebileceği izlenimi verebilecek tarihsel referanslarla gerekçelendirmesi, bir yandan Türkiye'nin Batı açısından jeostratejik önemini artırırken öte yandan Rusya'nın saldırgan tutumunun kendisi açısından ortaya çıkardığı risklerin farkında olan Türkiye'nin NATO ve ABD'nin sağladığı güvenlik teminatına olan ihtiyacını da artırdı.

Burada bir parantez açıp, 2022 yılına Türkiye'nin nasıl bir ekonomik tablo ile girdiğini de hatırlamakta fayda var. 2021'in Kasım ayında Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın (TCMB) yürütmenin tercihleri doğrultusunda politika fazını enflasyonun da altına indirmesi döviz kurunu ve dolayısıyla enflasyonu sıçrattı. TCMB bunun üzerine kuru kontrol altına almak için döviz korumalı mevduat aracını devreye soktu, ancak parasal istikrarı sağlayabilmek için sürekli olarak piyasaya döviz satmak zorunda kaldı. Net rezervleri zaten ekside olan TCMB'nin harcanabilir rezervinin de hızla erimesi ve ufukta bir yeni döviz şokunun belirmesi, üstelik bütün bunların 2023'ün ilk yarısında Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimi yapılacakken olması kısa vadeli finansal işlemleri dış politikanın en önemli belirleyicilerinden birisi haline getirdi.

Türkiye uzun vadeli güvenlik çıkarları gereği Rusya'nın işgaline karşı Ukrayna'yı desteklerken, kısa vadeli dış finansman ihtiyacı sebebi ile Rusya'yı doğrudan karşısına almaktan imtina etti. Türkiye Ukrayna'ya silahlı insansız hava araçları (SİHA) dahil silah satışına devam etti, kritik bir anda Montrö Sözleşmesi'nin verdiği yetkiye dayanarak Boğazları savaşan tarafların askeri gemilerine kapattı (üçüncü taraflardan da gayriresmi olarak askeri gemilerini Boğazlardan geçirme girişiminde bulunmamalarını rica etti), Rusya'nın saldırganlığını kınayan tüm Birleşmiş Milletler tasarılarına destek verdi. Öte yandan, Türkiye Rusya'ya yönelik yaptırımlara katılmadı ve başta oligarklar olmak üzere birikimi için güvenli liman arayan Rus'lar için güvenli liman haline geldi. Körfez ülkelerinden gelen dövizin yanı sıra Rusya'dan gelen para muhtemel bir döviz krizinin ötelenmesini mümkün kıldı. Savaşın başından beri kendisini arabulucu olarak konumlandıran Türkiye, gerek Rusya ve Ukrayna arasında teknik ve siyasi düzeyde temaslar için kolaylaştırıcılık ile tahıl anlaşması ve savaş esirleri

değişimine arabuluculuk yaptı.

Türkiye'nin Rusya-Ukrayna savaşında izlediği denge politikası ve arabuluculuk rolü, 2022 yılında ABD-Türkiye ilişkisi için de belirleyici oldu. ABD Türkiye'nin yaptırımlara katılmamasından duyduğu memnuniyetsizliği ve Türk şirketlerinin Rusya'nın yaptırımları delmesine yardımcı olmaları durumunda ortaya çıkabilecek sonuçları çeşitli yöntemlerle Türkiye'deki muhataplarına bildirdi. Ancak geçmiş yıllarda olduğu gibi Erdoğan yönetimini doğrudan hedefe koymaktan da kaçındı. Öyle ki, Türkiye'nin teröre destek verdikleri gerekçesi ile İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyeliklerini geciktirmesini bile açıktan eleştirmeyen Biden yönetimi, tam tersine Türkiye'nin meşru kaygıları olduğunu ve İsveç ve Finlandiya'nın bu kaygıları gidermeleri gerektiğini sürekli vurguladı. Biden yönetimi ABD Kongresi'ndeki güçlü muhalefete karşın Türkiye'nin yeni F-16 savaş uçakları ve mevcut F-16'ları için modernizasyon kiti talebine olumlu baktığını yazılı olarak Kongre'ye bildirdi. ABD yönetimi belli ki böylesine kritik bir dönemde NATO'nun güney kanadında önemli bir rol oynayan Türkiye'yi karşısına almak istemiyor. Ankara'nın da benzer kaygılarla ABD'ye yönelik söylemini olabildiğince yumuşattığını söyleyebiliriz.

Önce ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi, daha sonra Rusya'nın Ukrayna'ya saldırması, ABD ve Türkiye'nin birbirine karşı daha ölçülü davranmaları sonucunu doğurdu ve Biden'ın ABD Başkanı seçilmesi ile birlikte ilişkilerde beklenen fırtına kopmadı. 2002 yılında ilişkiler daha iyiye gitmedi, mevcut sorunlardan hiç birisi çözülmedi, ama en azından yeni bir kriz yaşanmadı.

Gelelim 2023'e. 2023 yılında ABD-Türkiye ilişkisine Türkiye'deki seçimler damgasını vuracak. Öncelikle seçimler sonuçlanana kadar, Washington'un Türkiye'nin iç politikasına müdahale anlamına gelebilecek adımlardan kaçınacağını umabiliriz. En azında gelen sinyaller bu yönde. Dolayısıyla seçimlere kadar ilişkilerde dramatik bir gelişme beklemek gerekir. Bunun bir istisnası, biraz da Türkiye'nin İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyelikleri konusundaki yaklaşımına bağlı olarak, F-16 kördüğümünün çözülmesi

olabilir. Ancak seçimlerden sonra kimin kazanacağından bağımsız olarak önemli gelişmeler beklenebilir.

Seçimlerin Türkiye’de iktidarın demokratik yollarla el değiştirmesi ile sonuçlanması durumunda Washington ve Ankara arasında kısa süreli bir balayı bekleyebiliriz, zira geçmişte hep böyle olmuştur. Washington ve Ankara bu balayını somut sonuç almak için değerlendirmeye yönelik olarak kafa yoruyor olmalılar.

Seçimlerin sonucunda, Türkiye’deki mevcut iktidarın devam etmesi durumunda da ABD-Türkiye ilişkilerinde bir balayı değilse de somut gelişmeler beklenebilir. Zira, Biden yönetimi ve Washington’daki kurumlar beklenmedik bir gelişme olmaması durumunda Türkiye’deki muhataplarının en azından beş yıl daha Erdoğan yönetimi olduğunu görerek ona göre tavır alacaklardır. Seçimleri geride bırakan ve muhtemelen son dönemine girecek Erdoğan da kısa vadeli siyasi kaygılara göre değil Türkiye’de bırakacağı uzun vadeli mirasa odaklanarak karar alacaktır. Erdoğan’ın aynı yönetim dönemi içinde dış politikada yapabildiği keskin dönüşlere bakacak olursak, aynı şeyi seçimden sonra da yapacak pragmatizmden yoksun olduğunu düşünmemiz için hiç bir sebep yok.

Yazıyı bitirirken bir konunun altını çizmek istiyorum.

Nasıl ki ABD-Türkiye ilişkisi siyasi tercihlerden ziyade yapısal gerekliliklere dayanıyorsa, iki müttefik arasındaki sorunlar da yapısal faktörlere dayanıyor. Bu yapısal sorunları ele almadan her iki taraf için de çok değerli olan bu işbirliğinin rayına sokulması mümkün olmayacaktır.

Özgür Ünlühisarcıklı, ABD Alman Marshall Fonu Ankara Temsilciliği Direktörüdür. Transatlantik İlişkiler, Demokratikleşme, Sivil Toplum, Sivil Katılım gibi alanlarda uzmanlaşmıştır

Bu yazıya atıf için: Özgür Ünlühisarcıklı, “2022 Yılında ABD-Türkiye İlişisine Yönelik Bir Değerlendirme” Panorama, Çevrimiçi Yayın, 23 Ocak 2023, <https://www.uikpanorama.com/blog/2023/01/23/oh/>

Telif@UIK*Panorama*. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UIK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.